

Veldwerkplaats Reptielen in de heide

Jeroen van Delft

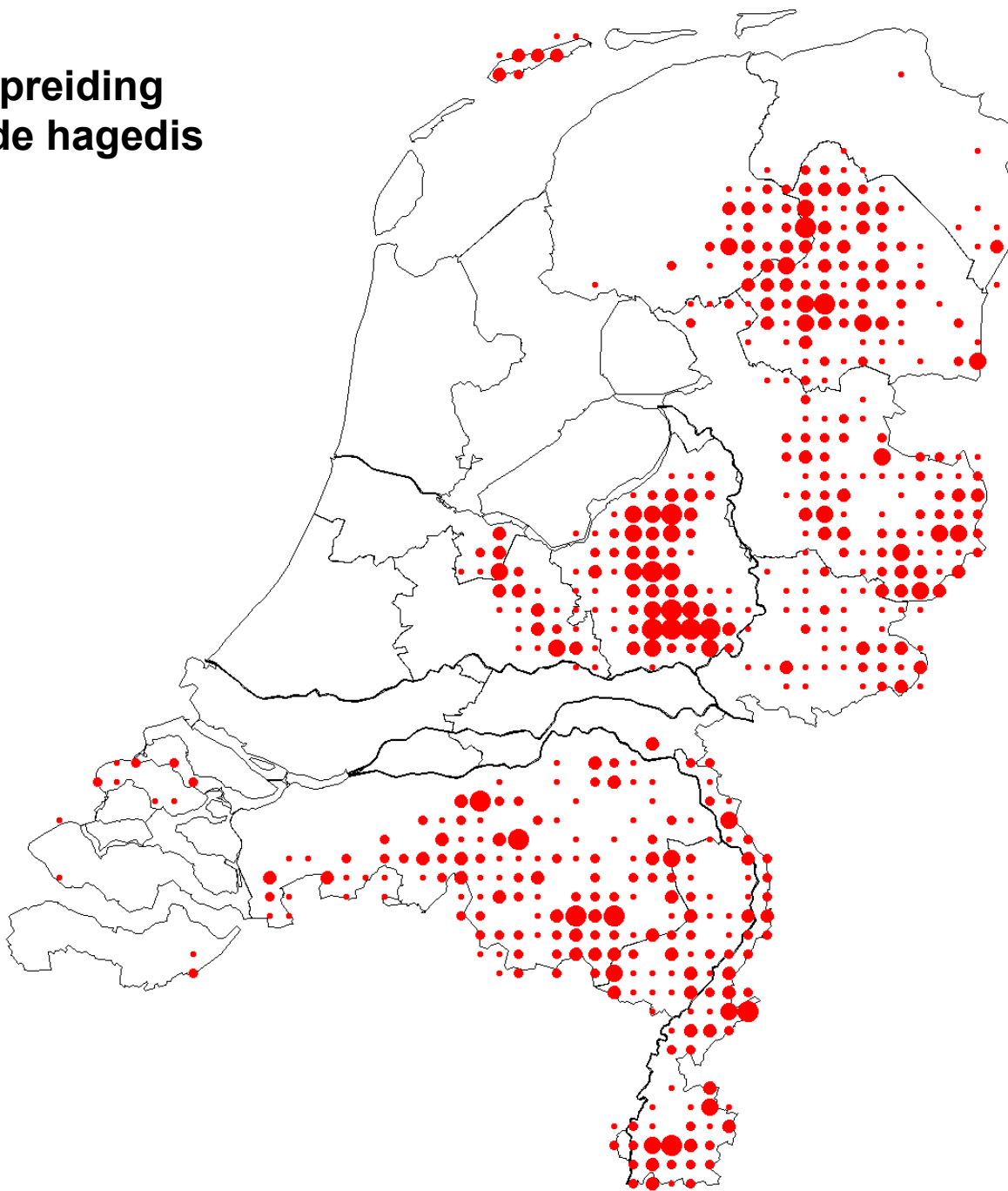
Indeling presentatie

- **Het belang van heide voor reptielen**
- **Wat hebben ze nodig en waar zijn ze te vinden?**
- **Welke beheermaatregelen zijn gunstig en ongunstig**

Het belang van heide voor reptielen

Recente verspreiding levendbarende hagedis

Heide

- Belangrijkste habitat voor reptielen in NL (6/7) en NW-Europa
- Weinig over vergeleken met 100 jaar geleden
- Kwaliteit slecht
- Beheerproblemen

Heide en reptielen

- Optimaal voor
  - Zandhagedis
  - Gladde slang
  - Levendbarende hagedis
  - Adder
- Goed voor
  - Hazelworm
  - Ringslang

Wat hebben ze nodig en waar zijn ze te vinden?

Habitat voor reptielen

- Reptielen niet homogeen verspreid
  - Structuur van de vegetatie
  - Reliëf
  - Bodemvochtigheid
  - Geschiedenis van het terrein
  - Variatie tussen jaren
  - Onbekende ecologische processen

Eisen aan structuur

Twee niveaus:

1. Landschap: kleinschalig mozaïek van open en gesloten vegetaties
2. Habitat: geleidelijke overgangen

Nodig voor: thermoregulatie en vochthuishouding

Hoe ziet goede reptielheide er uit ?

- Hei (struik-, dop-, kraai-) en/of bosbes dominant
- Groot aandeel oude heideplanten
- Gemiddelde hoogte > 50 cm
- Kleinschalig mozaïek van structuren
- Dikke strooisellaag
- Plaatselijk open zand

Soortspecifieke heide

- Elke reptielsoort heeft eigen karakteristiek
  - Droog - nat
- Soms andere planten dominant, b.v.:
  - Pitrus
  - Pijpenstrootje
  - Bochtige smele

Vuistregels

Minimum grootte habitat:

tussen 5 en 50 ha (hagedissen) (50 – 150 / ha)

tussen 50 en 300 ha (slangen) (1 - 10 / ha)

Afhankelijk van: soort, habitat, geleidbaarheid
landschap etc.

Vuistregels

Maximum migratieafstand tussen populaties
en/of geschikte habitats:

tussen 500 m en 5 km (uitzondering: ringslang)

Afhankelijk van o.a.: soort, populatiegrootte,
habitat, geleidbaarheid landschap etc.

Enkele voorbeelden van habitats

Analyse van structuurrijke pijenstro

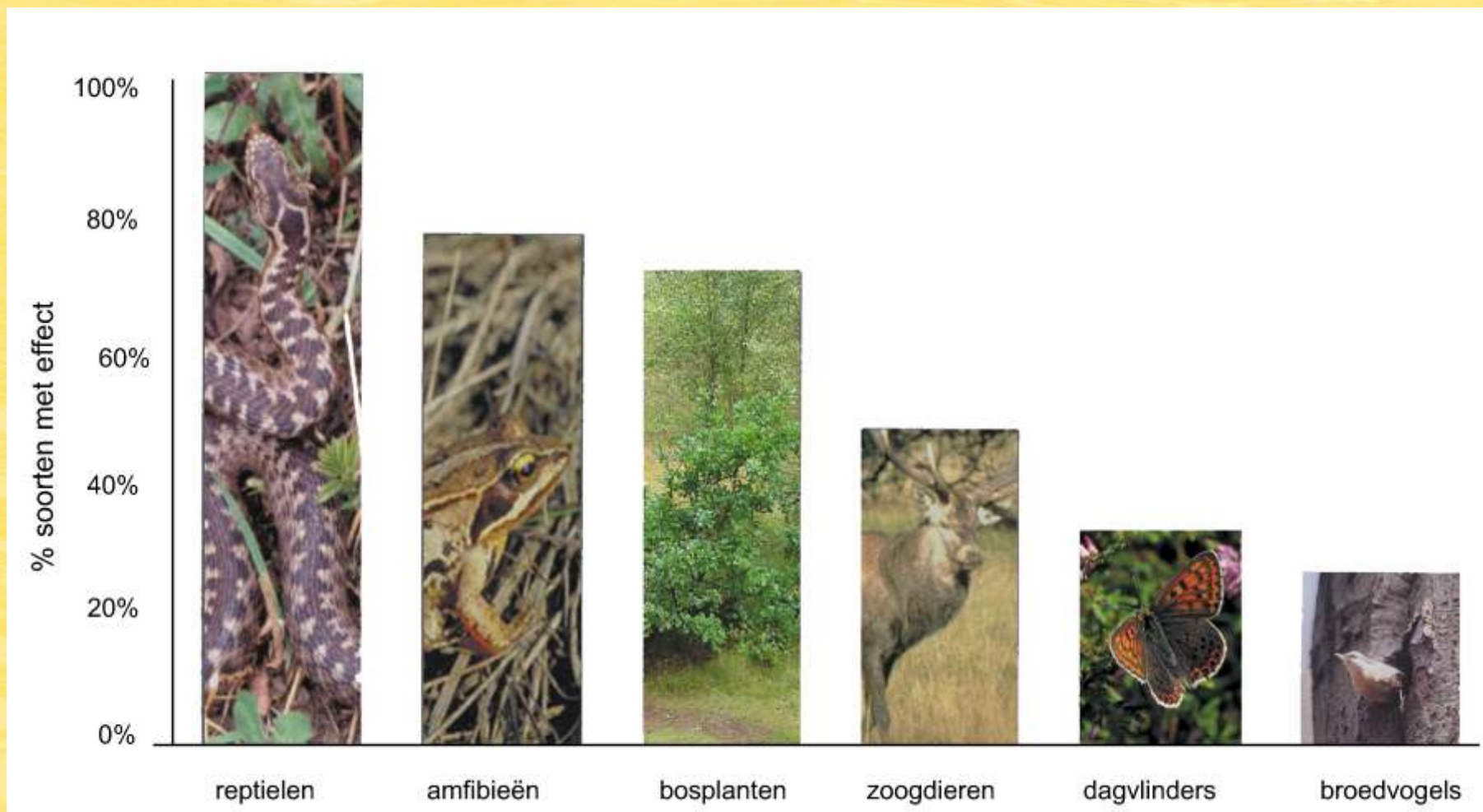
- 1 Schaduwplek: vochtig en koel (belangrijk voor themoregulatie)
- 2 Zonneplek: helling haaks op de zon; warm en droog, (met onmiddellijke nabijheid van schuilplaats van dode pijenstro)
- 3 Overwinteringsplek: geïsoleerd door dikke laag dode pijenstro
- 4 Gunstig microklimaat: hoge pollen breken de wind

Beheermaatregelen

De herpetofauna is het meest gevoelig voor versnippering!

Realiseer je

- Plekken met reptielen waardevol en kwetsbaar
    - Meeste reptielen bedreigd
    - Reptielen kunnen niet uitwijken
      - Gering dispersievermogen
    - Habitat niet of moeilijk vervangbaar
      - Ontwikkeling nieuwe habitat duurt lang; verschillend per soort
- Zuinig zijn op bestaande habitats !
- Optimaal beheer !

Heidebeheer

- Doel

- Waarom besluit je om beheer in te zetten ?
- Wat wil je bereiken ?
- Welke maatregelen zijn daarvoor geschikt ?

Gewenste maatregelen

- Niets doen, laat zich oude heide ontwikkelen
- Kappen bij verbossing en beschaduwing
- Maken van open zandplekken
- In verloren gevallen: afplaggen

→→→→ **altijd in kleinschalig mozaïek**

Plaggen

- Effectieve maatregel voor terugkrijgen heide
- Zeer ingrijpend
- ALTIJD: eerst nagaan of het wel echt noodzakelijk is
- Landschap: kleinschalig mozaïek
- Habitat: randen met geleidelijke overgangen
- Conclusie...

Niet zo.....

Maar zo....

Het beste...., maar meestal niet realistisch

Ontzie oude matten van pijpenstro en/of bochtige smele

Begrazen

Waarom in praktijk in NL vaak ongunstig?

- Te kleine terreinen
- Te hoge begrazingsdichtheid
- Volledige terrein wordt begraasd
- Geen andere beheersingrepen om successie tegen te gaan
- ‘Verkeerde’ argumenten voor toepassing van begrazing

De nieuwste mode: drukbe grazing

Effect op herpetofauna onbekend, maar waarschijnlijk
ongunstig!

Op voedselarme zandgronden

“Begrazingsdichtheden blijken te hoog voor behoud van de structuurvariatie en te laag om versnelde successie tegen te gaan”

(OBN tekst, 2007)

Richtlijnen begrazing (herpeto)fauna:

BASIS: Waarom begrazen?

Type en intensiteit bepalen resultaat:

Voedselarme gronden: max. 1 grazer per 20 ha.

Voedselrijke gronden: max. 1 grazer per 2/3 ha.(uiterwaarden)
max. 1 grazer per 1 ha (rijke kleigronden)

Conclusie:

- successie vertraagd maar niet gestopt
- ALTIJD aanvullende beheermaatregelen nodig!

BRON: Stichting Ark, Leo Linnartz

Te grote maaipolek

Gefaseerd maaien

Gunstig: takkenhopen
achterlaten in het
terrein

Riskant: forse vernatting in de winter
Achtergrond: verbossing

Corridor met stobben- en plagselwal

Eiafzetplek zandhagedis;
kleinschalige dynamiek

Fotografie:

Edo van Uchelen

Paul van Hoof

Jelger Herder

Arnold van Rijsewijk

René Krekels

Jeroen van Delft

www.ravon.nl

